

PETER SIMONIČ (UR.): *Leksikon mariborske družbe in kulture po letu 1945*; Obzorja, Maribor 2012, 265 str.

Uredniku Petru Simoniču je uspel velik podvig – v razmeroma kratkem času, ki mu je bil na voljo, je uredil in za izid pripravil *Leksikon mariborske družbe in kulture*, pri tem pa v skupnem projektu združil velik del mariborskih intelektualcev in drugih, ki preprosto o čem vedo dovolj, da so lahko prispevali svoj delež. Oboje še zdaleč ni enostavno.

Leksikon Mariborske družbe in kulture je izšel pri založbi Obzorja s podporo in spodbudo Evropske prestolnice kulture, tako rekoč na pobudo njenega programskega vodje Mitje Čandra, ki je vedel za ne prav star, a zanemarljiv in neuresničen namen urednika, da pripravi in izda tovrstno publikacijo. Tako sta se sešli dve ideji – Simoničev namen izdati leksikon sodobnega mariborskega dogajanja in želja kulturne prestolnice, da dobi publikacijo s tako vsebino.

Leksikon mariborske družbe in kulture obsega 265 strani relativno malega formata, 25 tematskih sklopov in priloženo ter okrog 500 leksemov dveh dolžin – krajših in daljših.

Zanimiv, predvsem pa za predstavitev vsebine najbolj nazoren je uvodni pregled tematskih sklopov: Bivanje, Fotografija in film, Glasba in ples, Gospodarstvo, Infrastruktura in promet, Kmetijstvo in prehrana, Knjižničarstvo, Krajina, Kulturne ustanove, Leposlovje, Likovna umetnost,

Manjšine, Množični mediji, Politika in uprava, Prazniki in prireditve, Religija, Sociala, Šolstvo, Šport, Urbanizem in arhitektura, Varnost, Založništvo, Zdravje ter Znanost. V prilogi je še Kronika dogodkov in pojavov.

Ena od tehničnih odlik leksikona je po moji oceni njegova izjemna preglednost. Ker je kot leksikon urejen po abecedi gesel, je seveda pregleden že sam po sebi. Še bolj preglednega pa ga naredijo dodatna orodja – tematsko kazalo po sklopih urejenih gesel na začetku, omenjena kronologija dogodkov in pojavov, ki predstavlja nek časovni kontekst v geslih poglobljeno opisanega, seznam avtorjev (160!) in seznam literature.

Druga »tehnična« odlika publikacije je nedvomno njegova elegantna oblikovanost. Gotovo bi bila še prepričljivejša, če bi bil besedilom dodan slikovni material, a ob poznavanju konteksta nastajanja leksikona je jasno, da je bilo za njegovo pripravo na žalost premalo časa.

Treba je omeniti še en tehnični element ob nastajanju leksikona. V pobudo so bili vpleteni številni avtorji, urednik je tako rekoč deloval sam, čas je bil izjemno kratek – izredno pomembno za operativnost in enotnost zbirajočega se gradiva je bilo, da je vnos gesel potekal v pregledno računalniško aplikacijo s preprostim in z učinkovitim, pa še preglednim protokolom, ki je avtorju in uredniku omogočal transparenten vpogled v fazo obdelave posamičnega gesla, vnos besedil, popravkov, komentarjev ...

A bistvena je vsekakor vsebina! Najprej je tu zanimiv časovni razpon, ki ga leksikon pokriva – od leta 1945 naprej. To je obdobje, ki se ga tovrstni in drugačni pogledi v preteklost mesta za zdaj le redko dotikajo, kaj šele, da bi se omejili prav nanj. Simonič pa je z odločitvijo za drugo polovico 20. stoletja dosegel več reči, zlasti zanimiv pogled na Maribor, osredotočen na čas, ki ni bil doslej nikoli podan s tako različnih zornih kotov. Čeprav gre za leksikon, ki v ospredje načeloma postavlja informativnost, ne vrednotenje nekega fenomena ali obdobja, so bili Simoničev izbor tem in avtorjevi ter uredniški posegi tisti, ki so kljub obliki publikacije dosegli, da je leksikon

tudi kritičen, celo vrednoten pogled na nek čas. Ob branju je mogoče zaznati pozitiven pogled na povojni Maribor. Simonič šestdesetletno obdobje, ki ga leksikon zajema, v uvodu deli na

čas treh generacij: povojne (1945–1965), ki ji pravim udarniška, industrijska, komunistična; druge generacije, ki je cvetela v letih 1965–1985 in je bila emancipacijska, samoupravna in bolj liberalna; in tretje, tranzicijske generacije (1985–2005), ki je doživela in vodila osamosvojitve in zaplula na odprto morje. Nove generacije mesto presojajo od znotraj in večinoma z univerzitetno izobrazbo, drugače kot njihovi starši – večinoma podeželski ekonomski migranti. Oblikovanje mariborskega (malo) meščanstva in prebujanje civilne družbe sta od osemdesetih let 20. stoletja potekala sočasno z upadanjem števila prebivalcev v mestu in širjenjem predmestij, s propadom klasične industrije, splošnim drobljenjem družbe in privzemanjem informacijskega kapitalizma. Nove generacije vidijo v kulturi kapital, ne le simbole tradicije in pripadnosti (str. 6).

A poglobljena dosežek in presežek *Leksikona mariborske družbe in kulture* sta po moji oceni – širina in oblikovanost tematskega izbora zajetih vsebin. V tem Simoničev leksikon daleč presega pogum podobnih mariborskih publikacij in splošnih pogledov. Ni ujet v ozko dojemanje kulture in družbe, kar je za Maribor na neki način tako značilno. Zdi se, da ni ujet niti v antropološke vsebinske okvire, ampak da je segel še širše. S tem dosega celo humorne odtenke, tu in tam pa pri lokalnem bralcu sproži kanček nostalgije. Vsekakor sproži tudi refleksijo. S časovnim in z vsebinskim okvirom ga nekako naveže na zdaj živeče Mariborčane, kar bralcu vzbuja občutek vpletenosti. Kot leksikon prinaša dragocene podatke, poglede, dejstva, a to je tako in tako njegovo bistvo.

Širina tematskega nabora je po eni strani najbrž povezana z urednikovo etnološko-antropološko provenienco, deloma pa gotovo z njegovo osebno angažiranostjo in

* Dr. Jerneja Ferlež, univ. dipl. etnolog. in bibliot., samostojna svetovalka – bibliotekarka, Univerzitetna knjižnica Maribor. 2000 Maribor, Gospejna ulica 10, E-naslov: jerneja.ferlez@um.si

vpletenostjo v mnoge od opisovanih fenomenov bližnje mariborske preteklosti. V uvodu pravi, da se je pri izboru vsebin opiral na *Slovenski etnološki leksikon* (ur. Angelos Baš in sod. 2004), na *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology* (ur. Alan Barnard in Jonathan Spencer 2003), deloma pa tudi na etnološke vprašalnice in Göthovo topografijo Štajerske.

Leksikon je, kar se pokritosti tem tiče, tu in tam nekoliko neuravnotežen. Zdaj zelo globoko poseže v neke teme, zdaj je površen. Včasih opisuje drobec, drugič izpusti celo kako pomembno personalijo ... Tu se pokaže davek kontekstu nastanka. Ko se

mudi, je kljub dobremu namenu zelo težko doseči uravnoteženost. Preprosto ni časa za čakanje na manjkajoča gesla, za iskanje in nagovarjanje dodatnih avtorjev, za spravljanje besedil na skupni imenovalce, tako nujen za klasičen leksikografski pregled. Urednik se je tega očitno zavedal in v uvodu zapisal tudi tole:

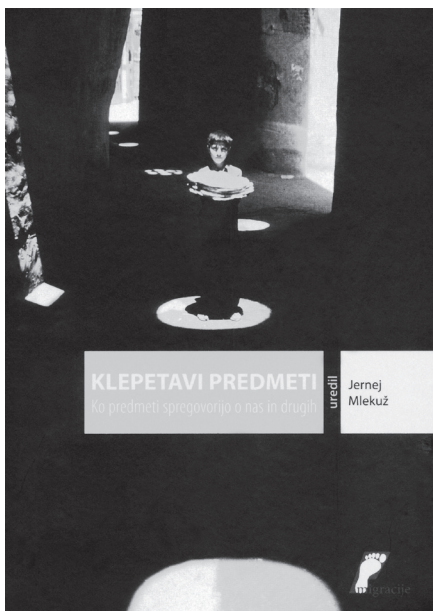
Priznam, nekatere vsebine v geslih so zdaj v obrisih, ker še sploh niso bile natančneje raziskane, druge manjkajo, tretjih je preveč, četrte so morebiti celo napačne, o petih se ni spodobilo pisati in tako dalje ...

O zadnjem pravzaprav dvomim, saj so v leksikonu gesla, za katera bi mnogi rekli, da vanj ne sodijo. Pa v tem so, so odlični izbor in kot rečeno – prispevajo k identifikaciji bralca z Leksikonom in k humornosti, ki jo bo najbrž dojel tudi Nemariborčan.

Za občutek – nekaj tovrstnih »presežnih« gesel: Hvala bogu, da je konec vikenda, Reporter Milan, Waldorfska pedagogika, Pekrski dogodki, Duševno zdravje, Hrup.

In še to – predpredzadnje geslo leksikona so Ženske, kar mi je sprožilo avtomatsko listanje nazaj na M. Moških ni, vsaj ne v izpostavljenem geslu.

JERNEJ MLEKUŽ (ur.): Klepetavi predmeti: Ko predmeti spregovorijo o nas in drugih; Založba ZRC, ZRC SAZU (Migracije; 21), Ljubljana 2011, 165 str.

Kot v uvodu piše njen urednik Jernej Mlekuž, knjige ne držijo skupaj trdna teoretska izhodišča, ampak predvsem pristop, tj. vprašanje, kaj predmeti govorijo, »o čem začnejo klepetati,« ko so postavljeni v nov oz. spremenjen kontekst. Avtorice petih (poleg uvodnega in urednikovega) prispevkov so se odzvale Mlekuževemu vabilu in vsaka s svojih strokovnih izhodišč (antropologije, sociologije, zgodovine) in raziskovalnega področja spisale besedila, ki

se z listanjem knjižnih strani pomikajo od slovenskega prostora k »svetu« oz. Afriki in Daljnemu vzhodu, pa tudi k »potovanju v času«, tj. k razpravljanju o v času spremenjenih rabah posameznih predmetov (oz. prostora). K novim oz. spremenjenim kontekstom predmetov, obravnavanih v knjigi, prispevajo njihova potovanja oziroma potovanja ljudi v prostoru, pa tudi »potovanja« raziskovalnega pogleda na spremembe pomenov in rabe posameznih predmetov v času. Migracije (št. 21) torej. Kot rekontekstualizirano rabo v »novem« okolju sodobne slovenske družbe slika Špela Kalčič pokrivanje Bošnjakinj, prisotno predvsem od druge polovice 90. let 20. st., oriše pa tudi vlogo pokrivanja v okviru Osmanskega imperija, nekdanje Jugoslavije in sodobne Bosne in Hercegovine. Ko si podobno vprašanje o tem, kaj je mišljeno z rekontekstualizirano rabo, zastavimo ob naslednjem prispevku Jerneja Mlekuža, ki se ukvarja z burekom kot darilom oziroma znakom gostoljubnosti med različnimi etničnimi skupinami v sodobni slovenski družbi, se vsaj avtorici te recenzije ob odgovoru (rabe bureka zunaj »primarne« etnične skupine) porodijo še podvprašanja (ki pa bi si jih lahko zastavila tudi razmišljajoč o denimo tuareškem zagrinjalu in kitajski posodi, »klepetavih predmetih« iz nadaljevanja knjige). Mlekuž ugotavlja, da

tako menjava bureka kot darila ali kot tržnega blaga reproducirata etnične odnose v družbi, le da ti reprodukciji potekata na različne načine. Pri tem po mojem mnenju kljub navajanju primerov in usmerjanju na njegova druga, s tem povezana dela, trditev/ugotovitev zapiše, a je ne razvije. Poudarja denimo, da ima za akterje menjave darila oziroma blaga predmet menjave drugačen pomen, a s to drugačnostjo svojo trditev tudi konča. In s tem odpre prosto pot naslednjim premišljanjem: vzporedno obdarovanju z burekom lahko vidimo obdarovanje z (doma izdelano) prekmursko gibanico, belokranjsko pogačo ali pa s cvičkom, pri čemer gre lahko da – primerljivo izražanju etnične pripadnosti – za primere lokalizmov in/ali regionalizmov. Skupni imenovalce tovrstnega recimo izkazovanja gostoljubnosti pa je kulturno prisvajanje in fiksiranje, »zamrzovanje«. Pri tem so predmeti predvsem posredniki, mediji vzpostavljanja, vzdrževanja, reproduciranja ali spreminjanja družbenih odnosov ter posameznikove identitete, vezane na etnično skupino, prostor ali veroizpoved.

Podobno kot iz prvih dveh v recenzirani monografiji objavljenih člankov je tako tudi iz drugih štirih, objavljenih v sklopih Nadaljujmo v svetu in Izgubimo se v času, videti, da sta rekontekstualizacija predmetov in njihov posledični klepet vedno

* Doc. dr. Mateja Habinc, doktorica etnologije, docentka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: mateja.habinc@ff.uni-lj.si